

4. Welche Kinder unterliegen in höherem Grade dieser Beeinflussung, die mit normaler, übernormaler oder unternormaler Intelligenz?

5. Welche Mittel sind geeignet, die natürliche Entwicklung der Intelligenz zu beeinflussen?

**ΥΓΙΕΙΝΗ.—Ἡ διατροφή τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ θνητότης ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ
Σπυρ. Α. Δοντᾶ.**

Διὰ τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου πλεῖστα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐπετεύχθησαν ἐκ τῶν πολλῶν ἀνακαλύψεων τῶν Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν μεγάλων προόδων τῆς Ὑγιεινῆς, ἥτις, ἐπωφελουμένη τῶν γνώσεων τῆς Φυσιολογίας καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῆς Ἐπιστημῶν, ἐφαρμόζει ἐκάστοτε τὰ νέα ἐπιστημονικὰ διδάγματα πρὸς ὄφελος τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου, ὡς ἐργάτου καὶ ἐπαγγελματίου καὶ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ ἔγκαιρον διάγνωσιν τῶν νόσων καὶ εἰς τὴν καλὴν θεραπείαν τῶν ἀρρώστων. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῆς Ὑγιεινῆς εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρυτέραν ἔκτασιν ἐπὶ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων καὶ ἰδίως τῶν ἀπορωτέρων, ἔνθα μείζων ἡ ἀνάγκη, προσπαθεῖ νὰ προφυλάττῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν βλαβερῶν ἐπιδράσεων καὶ νὰ περιορίζῃ ἢ καὶ ἐξαφανίζῃ τὰς νόσους, ὅπως ἐπετεύχθη ἤδη διὰ τινὰς τούτων. Διὰ τῶν ὑγιεινῶν δὲ προφυλακτικῶν μέτρων καὶ διὰ τῆς καλῆς διαίτης κατορθοῦται νὰ παραμένωσιν ἐν ὑγείᾳ καὶ καλῇ καταστάσει ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονα ἄτομα, τῶν δὲ νοσούντων ἡ θεραπεία σὺν τῇ προόδῳ τῆς Ἱατρικῆς γίνεται ὀλονὲν καλλιτέρα, ὥστε ἐπιτυγχάνονται νῦν ἰάσεις εἰς μείζονα κλίμακα. Ἀπόδειξις τούτων εἶναι ἡ παράτασις τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς, ὡς δεικνύει καὶ ἡ αὔξησις τοῦ μέσου ὅρου τῆς ἡλικίας τῶν θνησκόντων ἀνθρώπων.

Στατιστικαὶ δὲ διὰ τὰ ζητήματα ταῦτα ἤρχισαν καταρτιζόμεναι μόνον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ὁ γνωστὸς Ἀγγλος ἀστρονόμος Hallay, κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, εὔρεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Breslau ἀπέθνησκον κατὰ μέσον ὅρον εἰς ἡλικίαν 33 $\frac{1}{2}$ ἐτῶν. Ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ στατιστικῶν ἡ τῆς Μασσαχουσέττης δεικνύει, ὅτι ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς κατὰ μὲν τὸ 1840 ἦτο μόλις ὑπὲρ τὰ 40 ἔτη, κατὰ τὸ 1890 ἔφθασεν εἰς τὰ 44, σήμερον δ' ἔχει ἀνέλθῃ εἰς τὰ 59.

Ἐν Εὐρώπῃ εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν ὁ μέσος ὅρος τῆς ζωῆς ἔχει φθάσει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς 56 ἔτη διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ 60 διὰ τὰς γυναῖκας. Ἐν Γαλλίᾳ δ' ἡ διάρκεια εὐρίσκεται μικροτέρα κατὰ 7-8 ἔτη. Ἐν Δανίᾳ ἔφθασεν εἰς 60 μὲν ἔτη διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ 62 διὰ τὰς γυναῖκας. Τὴν ἀρίστην θέσιν ἔχει σήμε-

* SP. DONIAS. — L'alimentation du peuple et la mortalité en Grèce.

ρον ἡ Νέα Ζηλανδία, εἰς ἣν κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1931 τὸ ὄριον ἀνῆλθεν εἰς 65 ἔτη διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ 68 διὰ τὰς γυναῖκας. Ἀντιθέτως εἰς τὰς Ἰνδίας ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς εἶναι μόνον 22 ἔτη διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ 23 διὰ τὰς γυναῖκας¹.

Διὰ τὴν Ἑλλάδα εὐρίσκομεν τὰ ἐξῆς. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας² ἡ μέση ἡλικία τῶν θανάτων κατὰ τὸ ἔτος 1935 ἦτο γενικῶς διὰ τὸ κράτος 36 ἔτη, 5 μῆνες καὶ 7 ἡμέραι. Παρατηρεῖται δὲ σημαντικὴ αὐξήσις ἀπὸ τοῦ 1934, καθ' ἃ ἡ μέση ἡλικία τῶν θανάτων ἦτο 34-1 καὶ 25. Κατὰ φύλον δ' ἦτο κατὰ τὸ 1935 τῶν μὲν ἀνδρῶν 35 ἔτη, 10 μῆνες καὶ 17 ἡμέραι, τῶν δὲ γυναικῶν 37 ἔτη καὶ 16 ἡμέραι. Μεγάλην διαφορὰν εὐρίσκομεν μεταξὺ τῶν θανάτων τῶν κατοίκων τῶν πόλεων (39-8-3) καὶ τῶν τῆς ὑπαίθρου (34-9-18).

Αἰσιώτερον φαίνεται τὸ πόρισμα τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ Β. Βαλαώρα,³ ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῶν στατιστικῶν τοῦ Κράτους, ὑπελόγησε τὴν μέσην διάρκειαν τῆς ζωῆς ἐν Ἑλλάδι διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ L. Reed, δι' ἧς εὐρίσκεται ἡ καλουμένη *λογιστικὴ ἢ μαθηματικὴ καμπύλη* ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μιᾶς κοινωνίας, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὀλικὸν ἀριθμὸν τῶν ἀτόμων.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ὁ Β. Βαλαώρας εὗρεν, ὅτι ἡ μέση διάρκεια τῆς ζωῆς ἐν Ἑλλάδι, ἐνῶ κατὰ τὸ ἔτος 1879 ἦτο 36 ἔτη, κατὰ τὸ 1928 ἀνῆλθεν εἰς 49 περίπου ἔτη καὶ δὴ εἰς 49,1 διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ 49,4 διὰ τὰς γυναῖκας.

Ὁ διὰ τῆς λογιστικῆς καμπύλης ὑπολογισμὸς τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς εἶναι βεβαίως ἢ μᾶλλον ἐπιστημονικὴ διατύπωσις τῶν νόμων τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ χώρας τινός. Ἄλλ' ἡ ἀκρίβεια τῆς μεθόδου ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων παραγόντων μεγάλην ἐχόντων σημασίαν ὡς πρὸς τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως αἱ *ἐδαφικαὶ μεταβολαὶ* τοῦ κράτους εἰς ἕκτασιν ἢ εἰς ποιότητα, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ἔδαφος ἀποδίδει περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον κατὰ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν χρονικὴν περίοδον, αἱ *μεταναστεύσεις* ἢ ἄλλαι σημαντικαὶ μεταβολαὶ τοῦ πληθυσμοῦ, οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν πυκνότητα, ἀλλὰ καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων, ἔχουν σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν, δυνάμεναι πρὸς τοῖς λοιποῖς ὅροις νὰ μεταβάλλωσι σημαντικῶς τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων. Τοιαῦται δὲ μεταβολαὶ ὄντως ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλαὶ καὶ μεγάλης ἐκτάσεως. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω τὴν μεγάλην ἐπέκτα-

¹ FRANZ ICKERT. — Bevölkerungszustand und Bevölkerungsbewegung. ICKERT-WEICKSEL, Grundriss der Sozialen Medizin 1932.

² Στατιστικὴ τῆς Κινήσεως τοῦ Πληθυσμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1935. Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον.

³ V. VALAORAS.—The gain in the expectation of life in Greece during the last fifty years. XXIII Session de l'Institut international de Statistique, 1936.

— Β. ΒΑΛΑΩΡΑ. — Ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως περιγράφεται ὑπὸ τῆς λογιστικῆς καμπύλης. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 11, 1936 σ. 36.

σιν τῆς χώρας κατὰ τὸ 1912, τὰς ἀπωλείας τοῦ 1922 καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν μεγάλην καὶ ἀθρόαν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

Ταῦτα ἀποτελοῦσι σπουδαίους παράγοντας, οἵτινες, καίτοι εἶναι πραγματικοί, δυσκόλως δύνανται νὰ καθορισθῶσι, καθιστῶντες οὕτω λίαν προβληματικὴν πᾶσαν ἐφαρμογὴν μαθηματικῆς καμπύλης διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν πραγματικῶν τούτων παραγόντων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι τινὲς ἄδηλοι, ἐξ ὧν ὅμως δυνατὸν νὰ μεταβάλῃται πολλῶ μᾶλλον τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν. Τοιοῦτοι δὲ παράγοντες εἶναι αὐταὶ αἱ ἀπογραφαί, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ στατιστικά. Ὅταν αἱ ἀπογραφαὶ δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, οἰοσδήποτε ἐπὶ τῇ βάσει τούτων γινόμενος ὑπολογισμὸς ἀφίσταται πολὺ τῆς πραγματικότητος καὶ δὴ τόσον περισσότερο, ὅσον πλείονες μαθηματικαὶ πράξεις γίνονται.

Ἄτυχῶς δ' ἐν Ἑλλάδι αἱ ἀπογραφαὶ τῶν ζώντων καὶ κατ' ἄτακτα χρονικὰ διαστήματα ἐγένοντο καὶ οὐχὶ μετ' ἀκριβείας ἐξετελέσθησαν τσοαύτης, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τούτων καὶ νὰ ἐξαγάγωμεν ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μάλιστα ταύτῃ θὰ ἤθελον νὰ τονίσω τὴν μεγίστην ἀνάγκην νέας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπογραφῆς, καλῶς παρασκευαζομένης καὶ ἐκτελουμένης κατὰ τὸ 1938, ὅτε συμπληροῦται δεκαετία ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς ἀτελέστατα γενομένης.

Ἐνῶ δ' ἡ ἀκρίβεια τῆς μαθηματικῆς καμπύλης ἀμφισβητεῖται ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων, τοῦναντίον ἢ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐνεργουμένη στατιστικὴ τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς καὶ τῶν αἰτίων τῶν θανάτων ἐν Ἑλλάδι, καταρτίζεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατὰ τρόπον πράγματι ἐπιστημονικόν, τιμῶντα τὴν εἰδικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου.

Εἰδικώτερον δ' ἡ στατιστικὴ τῶν θανάτων ἀναμφιβόλως εἶναι ἢ μᾶλλον ἀκριβής, ἂν μὴ κατ' εἶδος, δι' ὅπερ εὐθύνονται οἱ ἰατροί, τοῦλάχιστον κατὰ ποσόν, διότι, πλὴν τῶν δι' οἰονδήποτε λόγον ἐξαφανιζομένων ἀτόμων, ἄτινα πιθανώτατα δὲν εἶναι πολλά, πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀποθνήσκοντες καταγράφονται. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς στατιστικῆς ταύτης ὁ μέσος ὄρος τοῦ θανάτου εὐρίσκεται νῦν μεταξὺ τοῦ 36^{ου} καὶ 37^{ου} ἔτους.

Ἄλλ' εἴτε δεχθῶμεν τὸ ὄριον τοῦτο τοῦ θανάτου, εἴτε τὸ τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς ἀναβιβάσωμεν εἰς τὸ 49^{ον}, ὡς εὐρίσκεται ἐκ τῆς λογιστικῆς καμπύλης, πάλιν τὸ ὄριον τοῦτο, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων λαῶν, ὑπερβάν ἤδη τὸ 60^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας, εὐρίσκεται ἐν Ἑλλάδι εἰς πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον. Διὰ τοῦτο παρίσταται μεγάλη καὶ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς συνεργασίας πάντων τῶν δυνάμενων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐλάττωσιν τῶν πολλῶν θανάτων τῶν συμβαινόντων ἰδίως κατ' ὠρισμένας ἡλικίας.

Ταῦτα ὅμως εἶναι δυνατὰ μόνον ἀφοῦ πρῶτον γνωρίσωμεν ἐπακριβῶς τὰ αἷτια τῆς μεγάλης ἐν Ἑλλάδι θνητότητος. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καλῶς τὸν ἐχθρόν, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ τὸν καταπολεμήσωμεν ἀποτελεσματικῶς.

Παραβάλλοντες πρώτην τὴν γενικὴν θνητότητα τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, παρατηροῦμεν ἀτυχῶς, ὅτι ἡ χώρα ἡμῶν εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν ἔχουσῶν πολὺ μεγάλην θνητότητα (Πίναξ 1).

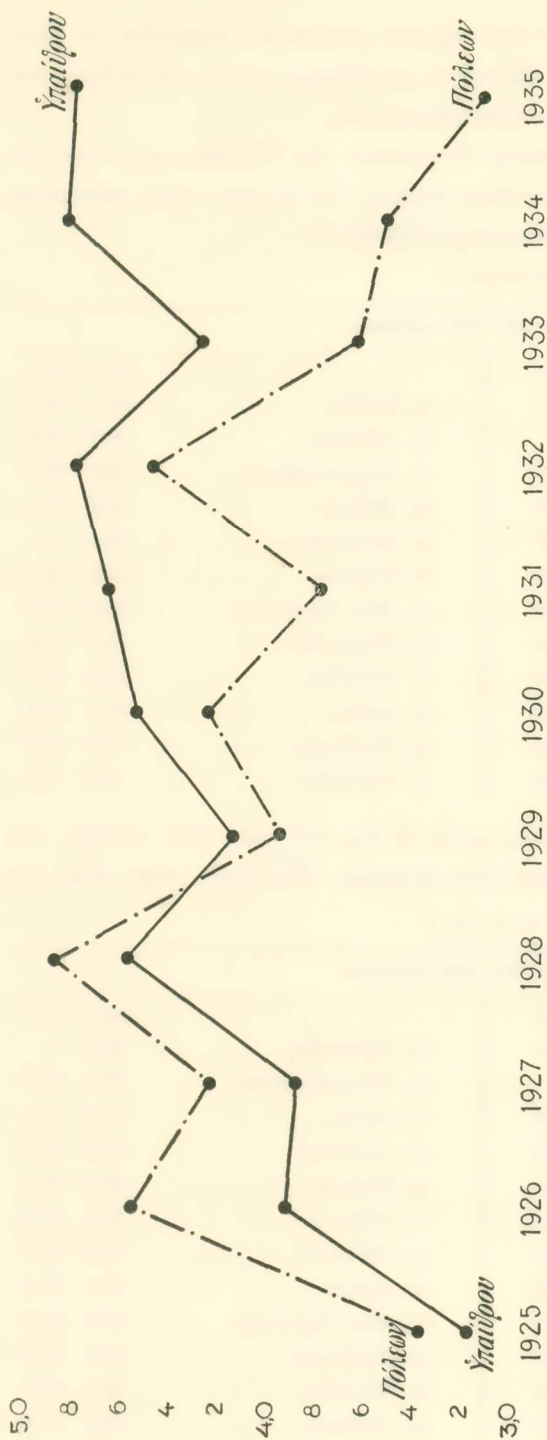
ΠΙΝΑΞ 1

		Θάνατοι ἐπὶ 1000 κατοίκων					
		1934	1935	1934	1935		
1.	Ρουμανία	20.7	21.1	13.	Ἰταλία	13.1	13.7
2.	Γιουγκοσλαβία	17.0	—	14.	Αὐστρία	12.7	13.6
3.	Πορτογαλία	16.6	17.0	15.	Τσεχοσλοβακία	13.2	13.4
4.	Ἰσπανία	16.0	15.6	16.	Βέλγιον	12.2	12.8
5.	Γαλλία	15.1	15.7	17.	Φινλανδία	12.4	—
6.	Οὐγγαρία	14.5	15.2	18.	Ἑλβετία	11.3	12.1
7.	Ἑλλὰς	15.0	14.9	19.	Μεγ. Βρετανία	12.0	12.0
8.	Ἑσθονία	14.1	14.9	20.	Γερμανία	10.9	11.8
9.	Βουλγαρία	14.0	14.4	21.	Σουηδία	11.2	11.7
10.	Λεττονία	13.9	14.2	22.	Δανία	10.4	11.2
11.	Πολωνία	14.4	14.0	23.	Νορβηγία	9.9	10.2
12.	Λιθουανία	14.6	13.9	24.	Ὀλλανδία	8.4	8.7

Ὡς πρὸς τοὺς θανάτους ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰ ἔτη 1934 καὶ 1935 κατέχει τὴν 7ην θέσιν μὲ 15 θανάτους περίπου ἐπὶ 1000 κατοίκων. Παρήγορον μόνον εἶναι, ὅτι

ΠΙΝΑΞ 2

		Γεννήσεις ἐπὶ 1000 κατοίκων					
		1934	1935	1934	1935		
1.	Ρουμανία	32.4	30.7	13.	Φινλανδία	18.1	—
2.	Γιουγκοσλαβία	31.5	—	14.	Τσεχοσλοβακία	18.7	17.7
3.	Ἑλλὰς	31.2	28.3	15.	Δανία	17.8	17.7
4.	Πορτογαλία	28.4	28.3	16.	Λεττονία	17.2	17.6
5.	Βουλγαρία	30.0	26.2	17.	Ἑλβετία	16.2	16.0
6.	Πολωνία	26.5	26.1	18.	Ἑσθονία	15.4	15.8
7.	Ἰσπανία	26.3	25.7	19.	Βέλγιον	16.0	15.4
8.	Λιθουανία	24.8	23.3	20.	Γαλλία	16.1	15.2
9.	Ἰταλία	23.2	23.1	21.	Μεγ. Βρετανία	15.3	15.2
10.	Οὐγγαρία	21.9	20.8	22.	Νορβηγία	14.6	14.6
11.	Ὀλλανδία	20.7	20.2	23.	Σουηδία	13.7	13.8
12.	Γερμανία	18.4	18.9	24.	Αὐστρία	13.5	13.2

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3. — Τεκνογονία (μέση γονιμότης τῶν γάμων).

ἤρχισεν ἤδη μία βελτίωσις, διότι κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἡ στατιστικὴ ἦτο χειροτέρα, ἀφοῦ οἱ θάνατοι ἀνῆρχοντο εἰς 18,42 κατὰ τὸ 1929 καὶ εἰς 18,05 κατὰ τὸ 1932, κατὰ δὲ τὸ 1933 ἠλαττώθησαν εἰς 16,9.

Εὐτυχῶς, ὅτι τὰς μεγάλας ἐκ τῶν θανάτων ἀπωλείας καλύπτει ἡ μεγάλη γονιμότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διότι ὡς πρὸς τὰς γεννήσεις ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται εἰς ἀρίστην θέσιν σχετικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ὡς ἐκ τοῦ πίνακος 2 φαίνεται, μόνον ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Γιουγκοσλαυία ἐμφανίζουσι γονιμότητα μείζονα τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ συγχρόνως ὁ αὐτὸς πίναξ μᾶς δεικνύει καὶ ἐν σημεῖον πολὺ κακόν. Διότι βλέπομεν μίαν μεγάλην καὶ ἀπότομον ἐλάττωσιν τῆς γονιμότητος ἐντὸς ἐνὸς μόνου ἔτους ἀπὸ 31,2 εἰς 28,3. Πόθεν προέρχεται ἡ μεγάλη αὕτη ἐλάττωσις; Τοῦτο μᾶς δεικνύει ἡ στατιστικὴ. Διότι ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν μέσην γονιμότητα τῶν γάμων τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν πόλεων κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν (διάγραμμα 3) εὐρίσκομεν ὅτι, ἐνῶ ἡ τεκνογονία εἰς τὴν ὑπαίθρου ἀνξάνεται σταθερῶς, ἀνελθοῦσα ἀπὸ 3,16 τῷ 1925 εἰς 4,78 τῷ 1935, ἡ τῶν πόλεων κατέρ-

χεται ἤδη σημαντικῶς, ὥστε ἀπὸ 5 περίπου τῶ 1932 ἔφθασεν εἰς 3,1 κατὰ τὸ 1935 καὶ ἤδη φοβοῦμαι ὅτι εὐρίσκεται εἰς πολὺ κατώτερον ἐπίπεδον. Βλέπομεν δηλαδὴ ἐφαρμοζόμενον τὸν νεομαλθουσιανισμόν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Διότι ἐπὶ 1000 κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἀναλογοῦσιν εἰς μὲν τὴν ὑπαιθρον περίπου 31 γεννήσεις, εἰς δὲ τὰς πόλεις μόνον 23,45.

Σαφέστερον διευκρινίζεται τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν γεννήσεων κατὰ διαμερίσματα τῆς χώρας. Οὕτως ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης εὐρίσκομεν, ὅτι αἱ γεννήσεις εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογοι πρὸς τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς ἃ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἡ πυκνότης τῶν κατοίκων εἶναι μεγάλη, ἡ γονιμότης εἶναι μικρά. Εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἔνθα ἀναλογοῦσιν 117,70 κάτοικοι εἰς 1 τ. χιλίον. αἱ γεννήσεις εἶναι μόνον 22,11⁰/₁₀₀, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὰ μᾶλλον ἀραιοκατοικημένα μέρη εὐρίσκομεν μεγάλην γονιμότητα. Οὕτω π.χ. εἰς τὴν Ἡπειρον, ἔχουσιν 36,97 κατοίκους κατὰ τ. χιλίον., αἱ γεννήσεις εἶναι 32,56⁰/₁₀₀, εἰς δὲ τὴν Θράκην μὲ πυκνότητα κατοίκων 38,47, αἱ γεννήσεις ἀνέρχονται εἰς 34,36⁰/₁₀₀. Ὡστε χάρις εἰς τὴν μεγάλην γονιμότητα τῶν κατοίκων τῆς ὑπαιθρου ἀυξάνεται ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας καὶ ἔχομεν

ΠΙΝΑΞ 4

Ἑπεροχὴ γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων

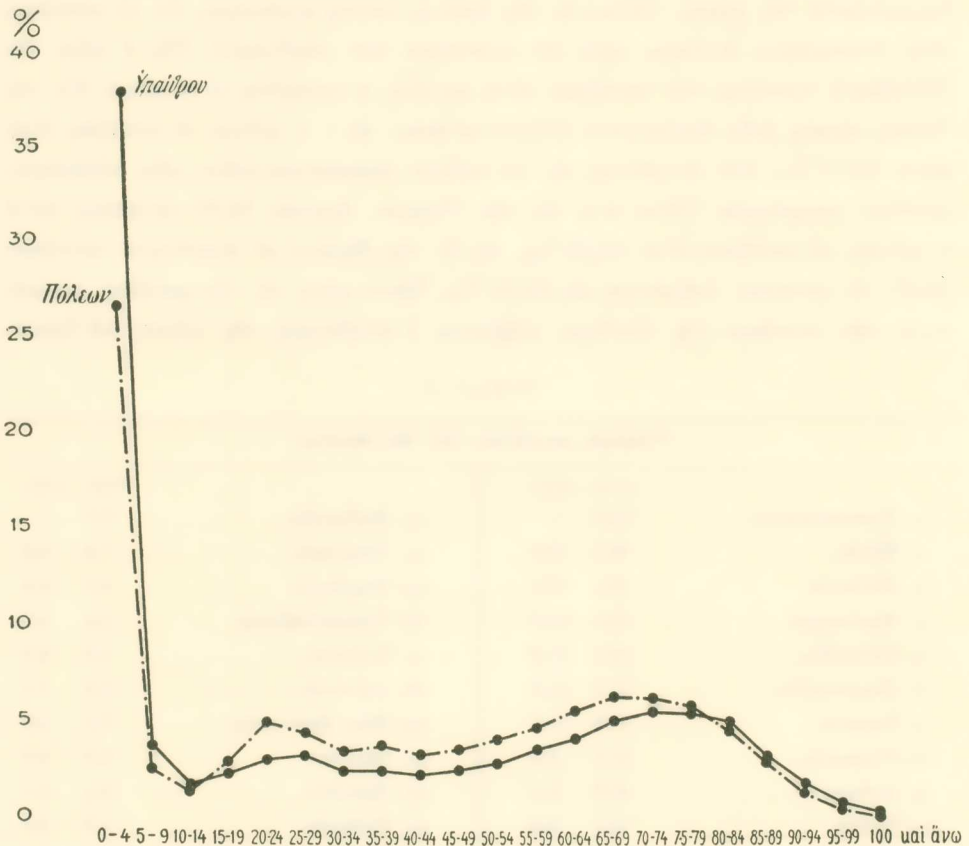
	1934	1935		1934	1935
1. Γιουγκοσλαβία	14.5	—	13. Φινλανδία	5.7	—
2. Ἑλλάς	16.2	13.4	14. Οὐγγαρία	7.4	5.6
3. Πολωνία	12.1	12.1	15. Νορβηγία	4.7	4.4
4. Βουλγαρία	16.0	11.8	16. Τσεχοσλοβακία	5.5	4.3
5. Ὀλλανδία	12.3	11.5	17. Ἑλβετία	4.9	3.9
6. Πορτογαλία	11.8	11.3	18. Λεττονία	3.3	3.4
7. Ἰσπανία	10.3	10.1	19. Μεγ. Βρετανία	3.3	3.2
8. Ρουμανία	11.7	9.6	20. Βέλγιον	3.8	2.6
9. Λιθουανία	10.2	9.4	21. Σουηδία	2.5	2.1
10. Ἰταλία	10.1	9.4	22. Ἑσθονία	1.3	0.9
11. Γερμανία	7.5	7.1	23. Αὐστρία	0.8	—0.4
12. Δανία	7.4	6.5	24. Γαλλία	1.0	—0.5

ὑπεροχὴν τῶν γεννήσεων ἀπὸ τῶν θανάτων σχετικῶς πολὺ μεγάλην, τόσην ὥστε ἡ Ἑλλάς νὰ κατέχη τὴν δευτέραν θέσιν, μετὰ τὴν Γιουγκοσλαβίαν (πίναξ 4). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ πίνακος τούτου φαίνεται τὸ ἀνησυχητικὸν γεγονός τῆς μεγάλης καὶ ἀποτόμου ἐλαττώσεως τῆς ὑπεροχῆς τῶν γεννήσεων, διότι ἐνῶ τῶ 1934 ἡ Ἑλλάς κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μὲ ὑπεροχὴν 16,2, τῶ 1935 κατήλθεν εἰς τὴν δευτέραν θέσιν μὲ 13,4.

Καὶ τώρα ἄς ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον τὸ ζήτημα τῶν πολλῶν ἐν Ἑλλάδι

θανάτων, διὰ νὰ εὐρωμεν τὰ αἷτια τούτων καὶ νὰ ἴδωμεν, ἐάν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις τις καὶ κατὰ τίνα τρόπον.

Ἐπὶ θανόντων κατὰ τὸ 1935 ἐν συνόλῳ 100,892 ἀτόμων αἰ 34,394, ἤτοι ὑπὲρ τὰ 34%, ἦσαν εἰς ἡλικίαν μικροτέραν τῶν 5 ἐτῶν. Ἐκ τούτων δὲ τὰ πλεῖστα καὶ δὴ 21,708, ἤτοι τὰ 21,52% τοῦ συνόλου τῶν θανόντων, ἦσαν κάτω τοῦ ἐνὸς ἔτους. Τὴν ἐπὶ 100 θανόντων ἀναλογίαν τῶν διαφόρων ἡλικιῶν μᾶς δεικνύει τὸ διάγραμμα 5 εἰς

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.— Καμπύλαι τοῦ θανάτου καθ' ἡλικίας ἐπὶ 100 θανόντων εἰς τὰς πόλεις καὶ τὴν ἕπαιθρον κατὰ τὸ 1935.

δύο χαρακτηριστικὰς καμπύλας τοῦ θανάτου, ὧν ἡ μὲν παριστᾷ τοὺς θανάτους τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, ἡ δὲ τῶν τῆς ὑπαίθρου. Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται, ὅτι αἱ μέγιστα ἀπώλεια, ἀληθῶς τρομακτικαί, γίνονται κατὰ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν καὶ ἰδίως τὴν βρεφικὴν. Ἐπὶ τῶν κάτω τῶν 5 ἐτῶν παιδιῶν οἱ θάνατοι ἀναλογοῦσιν εἰς 38% περίπου διὰ τὴν ὑπαίθρον καὶ εἰς 26,5% διὰ τὰς πόλεις.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην οἱ θάνατοι ἐλαττοῦνται, ὥστε κατὰ τὰς ἡλι-

κίας 5-9 ἐτῶν κατέρχονται εἰς 3,60 διὰ τὴν ὑπαιθρον καὶ εἰς 2,54 % διὰ τὰς πόλεις. Ἐπι μικροτέρα γίνεται ἡ θνητότης μεταξὺ τῶν 10 καὶ 14 ἐτῶν, ὅτε εἶναι 1,63 % εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ 1,59 % εἰς τὰς πόλεις.

Ἀπὸ τοῦ 15^{ου} ὅμως ἔτους ἀρχεται αὐξήσις τῆς ἀναλογίας τῶν θανάτων, οἵτινες μάλιστα τότε αὐξάνονται περισσότερο εἰς τὰς πόλεις. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης καὶ πέραν αἱ καμπύλαι τοῦ θανάτου ἐμφανίζουσι δύο κορυφάς, ὧν ἡ μὲν πρώτη σχηματίζεται κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, μεταξὺ τοῦ 15^{ου} καὶ τοῦ 30^{ου} ἔτους, ἀνυψουμένης ἰδίως τῆς τῶν πόλεων μεταξὺ τοῦ 20^{ου} καὶ τοῦ 25^{ου} ἔτους, ἡ δὲ δευτέρα εἶναι ἡ τοῦ γήρατος, ἥτις αὐξάνεται ὁμαλῶς ἀπὸ τοῦ 50^{ου} ἔτους μέχρι τοῦ 70^{ου}, ὅτε ἀρχεται ἐλαττουμένη καὶ μετὰ τὸ 80^{ον} φθίνει ἀποτόμως. Διότι τότε ἡ μάχη καταπαύει ἐλλείψει μαχητῶν.

Ἡ τελευταία κορυφή τῶν θανάτων εἶναι κανονικὴ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ φυσιολογική. Τὰ αἷτια δὲ ταύτης εἶναι τὸ ἀφευκτον γῆρας καὶ αἱ ἀσθένειαι αὐτοῦ, κατὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἰατρικὴ δὲν ἠδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ ἐπιτύχη σημαντικὰ καὶ θετικὰ ἀποτελέσματα παρατάσεως τῆς ζωῆς τῶν γερόντων, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν περιπτώσεων.

Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ ἀντίθετον ἄκρον, ἥτοι τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς, πρὸς ἣν ἰδίως πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχήν. Τὴν μεγίστην μέριμναν πάντων πρέπει νὰ προσελκύσωσιν αἱ δύο ἐκεῖναι ἡλικίαι, ἡ παιδικὴ καὶ ἡ ἐφηβικὴ, καθ' ἃς γίνονται αἱ μεγάλαι καταστροφαι τῶν πολυτιμωτάτων ὑπάρξεων παντὸς λαοῦ, τῶν νεαρῶν βλαστῶν αὐτοῦ. Ἡ διάσωσις τοιούτων ἀτόμων θὰ εἶναι μέγιστον κέρδος ὑλικὸν καὶ ἠθικὸν διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει. Μεταξὺ τῶν κατ' ἔτος καὶ κατὰ δεκάδας χιλιάδων θνησκόντων νηπίων εἶναι ἀναμφιβόλως πολλὰ ἔχοντα καλῆς ποιότητος ἐγκέφαλον, ἴσως δὲ καὶ τινα ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς σπέρματα μεγαλοφυΐας.

Ἐξετάζοντες τὰ αἷτια τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενομένων θανάτων εἰς τὰς πόλεις καὶ τὴν ὑπαιθρον τῆς Ἑλλάδος, εὐρίσκομεν τὰ ἐξῆς διὰ τῆς στατιστικῆς (πίναξ 6).

Αἱ μεγαλείτεραι καταστροφαι γίνονται ἐκ τῆς φυματιώσεως, τῶν ἐκ ταύτης ἀπωλειῶν ἀνελθουσῶν εἰς 101,520 ἀτόμων κατὰ τὴν δεκαετίαν 1926-1935. Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη 1934 καὶ 1935 εἴχομεν κατ' ἔτος 9-10 χιλιάδας θανάτων ἐκ φυματιώσεως πάσης μορφῆς.

Ἄλλ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι πολὺ μικρότεροι τῆς πραγματικότητος, διὰ πολλοὺς λόγους, ὧν κυριώτεροι εἶναι, ὅτι μεγάλη ἀναλογία θανάτων φέρονται ὡς ἀγνώστου αἰτίας ἢ προσδιορίζονται ἀσαφῶς, ἔπειτα ἄλλοι ἀναγράφονται ὡς πλευριτίδες, πνευμονία κλπ. Βεβαίως δὲ πολλοὶ τῶν θανάτων τούτων εἶναι ἐκ φυματιώσεως.

Μετὰ τὴν φυματίωσιν τοὺς περισσότερος θανάτους προκαλοῦσιν αἱ παθήσεις τοῦ πεπτικοῦ σωλήνος, αἱ ἀναγραφόμεναι ἐν τῇ στατιστικῇ ὡς διάρροια καὶ ἐντερίτις. Αἱ

ἐκ τούτων ἀπώλειαι ἀνέρχονται εἰς $8\frac{1}{2}$ - $9\frac{1}{2}$ χιλιάδας κατ' ἔτος, τὸ πλεῖστον ἐπὶ κατοίκων τῆς ὑπαιθρου.

Κατόπιν ἔρχονται ἡ ἐλονοσία διὰ 3 - $3\frac{1}{2}$ χιλιάδων θανάτων, ὧν τὸ μέγιστον μέρος, ἦτοι αἱ $2\frac{1}{2}$ - 3 χιλιάδες, ἦτο τῆς ὑπαιθρου, καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ λοιμώδεις νόσοι

ΠΙΝΑΞ 6

Θανόντες κατὰ νόσους ἐν Ἑλλάδι				
Νοσήματα	Ἔτος	ὑπαιθρου	Πόλεων	Σύνολον Κράτους
Φυματίωσις	1934	4.436	5.281	9.717
	1935	4.127	5.099	9.226
Διάρροια καὶ Ἔντερϊτις	1934	4.413	3.160	7.573
	1935	4.061	2.727	6.788
Ἔλονοσία	1934	1.113	689	1.802
	1935	1.084	667	1.751
Λοιμώδεις νόσοι	1934	2.572	412	2.984
	1935	2.986	522	3.508
Τυφοειδῆς καὶ παράτυφος	1934	2.609	694	3.303
	1935	1.120	279	1.399
Ρευματισμοὶ χρόνιοι καὶ ἀρθρῖτις	1934	879	315	1.194
	1935	870	372	1.242
Διαβήτης σακχαρώδης	1934	72	21	93
	1935	74	19	93
Ἀβιταμινώσεις	1934	105	184	289
	1935	122	193	315
	1934	50	9	59
	1935	42	12	54

διὰ $1\frac{1}{2}$ - $3\frac{1}{2}$ χιλιάδων θανάτων, ἐξ ὧν τὰ $\frac{3}{4}$ περίπου εἰς τὴν ὑπαιθρον. Εἰς τὰς νόσους ταύτας περιλαμβάνομεν τὴν εὐλογίαν, ἰλαράν, ὀστρακίαν, κοκκύτιδα, διφθερίτιδα καὶ ἑτέρας λοιμώδεις νόσους ὅπως ἀναγράφονται ἐν τῇ Στατιστικῇ. Ἐκ τυφοειδοῦς δὲ πυρετοῦ καὶ παρατύφου ἔχομεν κατ' ἔτος 1200 περίπου θανάτους, ὧν οἱ πλεῖστοι ὠσαύτως εἰς τὴν ὑπαιθρον.

Ἐὰν δ' ἐξετάσωμεν εἰς ποίας ἡλικίας συμβαίνουσιν οἱ θάνατοι οὗτοι εὐρίσκομεν τὰ ἐξῆς ἐκ τῆς στατιστικῆς (Πίναξ 7):

Κατὰ τὸ 1934 ἀπέθανον 37 περίπου χιλιάδες παιδιὰ κάτω τῶν 5 ἐτῶν. Ἐκ τούτων δὲ περίπου $8\frac{1}{2}$ χιλιάδες ἐκ διαρροίας καὶ ἐντερίτιδος, 7 χιλιάδες ἐκ πνευμονίας, $4\frac{1}{2}$ χιλιάδες ἐκ λοιμωδῶν νόσων, $4\frac{1}{2}$ χιλιάδες ἐξ αἰτιῶν ἀγνώστων ἢ κακῶς χαρα-

κτηριζομένων, 1,788 ἐξ ἐλονοσίας καὶ 668 ἐκ φυματιώσεως. Εἰς τὰς ἡλικίας 5-9 ἐτῶν οἱ θάνατοι ἦσαν ἐν ὅλῳ 3,682, κυρίως ἐκ λοιμωδῶν νόσων, πνευμονίας, ἐλονοσίας καὶ φυματιώσεως. Κατὰ τὰς ἡλικίας ταύτας οἱ ἐκ διαρροίας καὶ ἐντερίτιδος θάνατοι ἦσαν μόνον 74. Πολὺ ὀλιγώτεροι θάνατοι συνέβησαν ἐπὶ τῶν ἡλικιῶν 10-14 ἐτῶν, καθ' ἃς ἀναγράφονται 1647 θάνατοι ἐν συνόλῳ, ἐξ ὧν οἱ 339 ἐκ φυματιώσεως, ἣτις ὅμως ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης ἀρχίζει νὰ ἔχη ὅλον ἐν περισσώτερα θύματα. Διότι εἰς τὰς ἡλικίας 15-19 ἐτῶν οἱ θάνατοι ἠϋξήθησαν εἰς 2,485, ἐξ ὧν οἱ 1015 ἐκ φυματιώσεως. Εἰς τὰς

ΠΙΝΑΞ 7

Θανόντες εἰς ἡλικίαν 0-34 ἐτῶν κατὰ τὸ ἔτος 1934.

Αἰτία θανάτου	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
Ἐπὶ συνόλου θανάτων	36.975	3.682	1.647	2.485	3.699	3.397	2.956
Διάρροια καὶ ἐντερίτις	8.588	74	22	16	13	26	18
Πνευμονία	6.968	586	156	211	328	371	336
Φυματίωσις	668	361	339	1.015	1.632	1.247	962
Λοιμῶδεις νόσοι ¹	4.388	811	186	117	129	146	105
Ἐλονοσία	1.788	369	104	64	62	50	66
Τυφοειδῆς καὶ παράτυφος	243	161	110	135	117	74	66
Αἰτίαι ἄγνωστοι ἢ κακῶς χαρακτηριζόμεναι	4.581	321	118	94	173	155	152

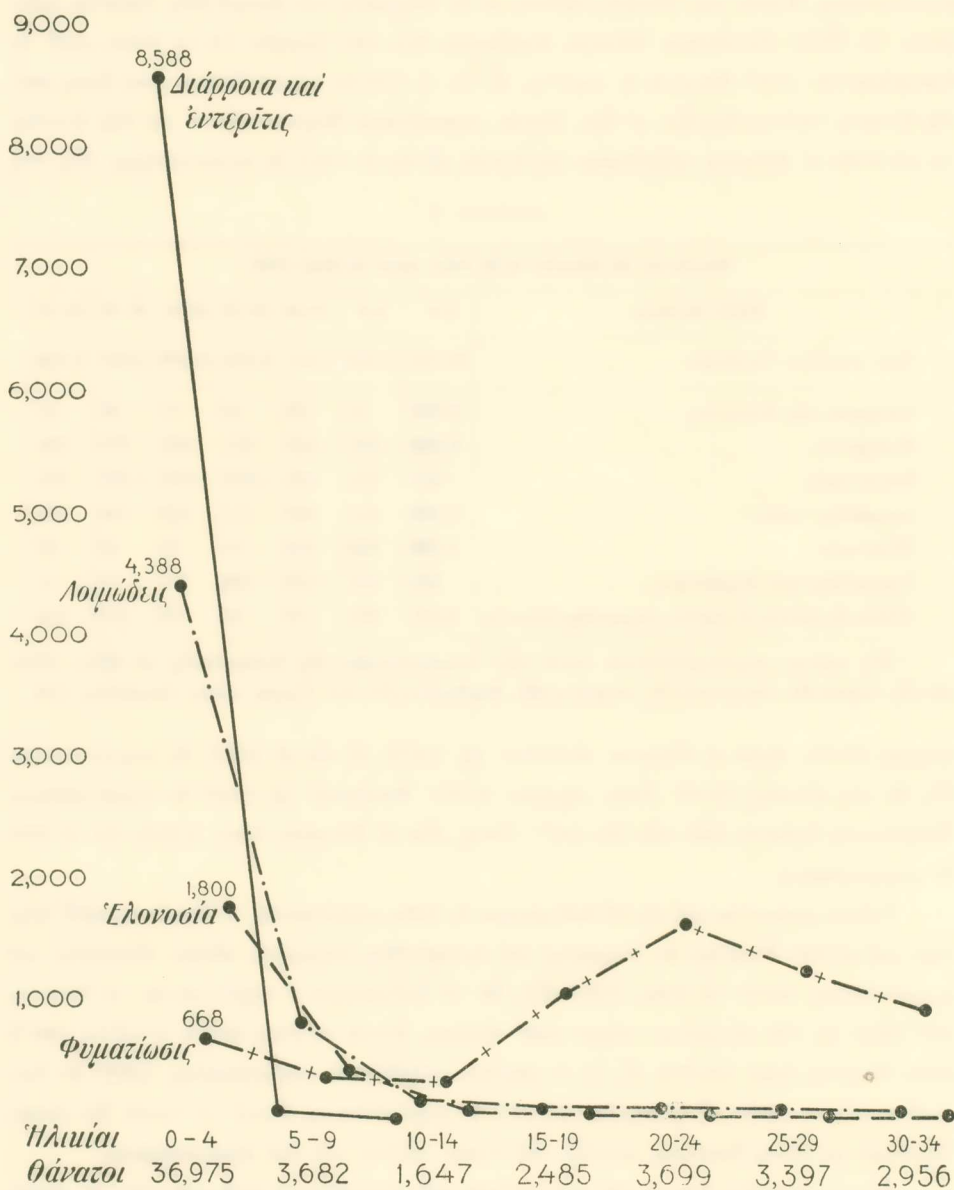
¹ Εἰς ταύτας περιλαμβάνονται κατὰ τὴν ὀνοματολογίαν τῆς Στατιστικῆς αἱ ἐξῆς: εὐλο- γία (3), ἰλαρά (4), ὄστρακιά (5), κοκκύτις (6), διφθερίτις (7) καὶ ἕτεροι νόσοι λοιμῶδεις (14).

ἡλικίας 20-24 ἐτῶν οἱ θάνατοι ἀνῆλθον εἰς 3,699, ἐξ ὧν οἱ 1632 ἐκ φυματιώσεως. Εἰς δὲ τὰς ἡλικίας 25-29 ἐτῶν εἴχομεν 3,397 θανάτους μὲ 1247 ἐκ φυματιώσεως. Ἐλάττωσις ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 30-34^{ου} ἔτους, ὅτε οἱ θάνατοι ἦσαν 2,956, ὧν οἱ 962 ἐκ φυματιώσεως.

Ταῦτα φαίνονται καὶ εἰς τὸ διάγραμμα 8, ἐνθα παρίστανται οἱ θανόντες καθ' ἡλι- κίαν καὶ αἰτίαν θανάτου ἐκ διαρροίας καὶ ἐντερίτιδος, λοιμωδῶν νόσων, ἐλονοσίας καὶ φυματιώσεως κατὰ τὸ ἔτος 1934. Εἰς δὲ τὸ διάγραμμα 9 παρίστανται οἱ θάνατοι τοῦ 1935 ἐκ τῶν εἰρημένων νόσων καθ' ἡλικίας. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ κάτω τῶν 5 ἐτῶν θάνατοι ἦσαν 34,394, ἐξ ὧν 8 περίπου χιλιάδες ἐκ φυματιώσεως, 2,820 ἐκ λοι- μωδῶν νόσων, 2,154 ἐξ ἐλονοσίας καὶ 521 ἐκ φυματιώσεως. Κατὰ τὰ λοιπὰ δὲν παρα- τηροῦμεν μεγάλας διαφορὰς μεταξὺ τοῦ ἔτους τούτου καὶ τοῦ προηγουμένου.

Λεπτομερεστέρα ἔρευνα τῆς στατιστικῆς μᾶς ἐπιτρέπει νὰ καθορίσωμεν τὰς αἰτίαις τῶν 37 χιλιάδων θανάτων τοῦ 1934 καὶ τῶν 34¹/₂ περίπου χιλιάδων τοῦ 1935 ἐπὶ τῶν παιδιῶν τῶν κάτω τῶν 5 ἐτῶν. Ἡ μεγίστη καταστροφὴ γίνεται κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, διότι ἐκ τῶν ποσῶν τούτων ὑπὲρ τὰς 23 χιλιάδας τῷ 1934 καὶ τὰς 21 χιλιά-

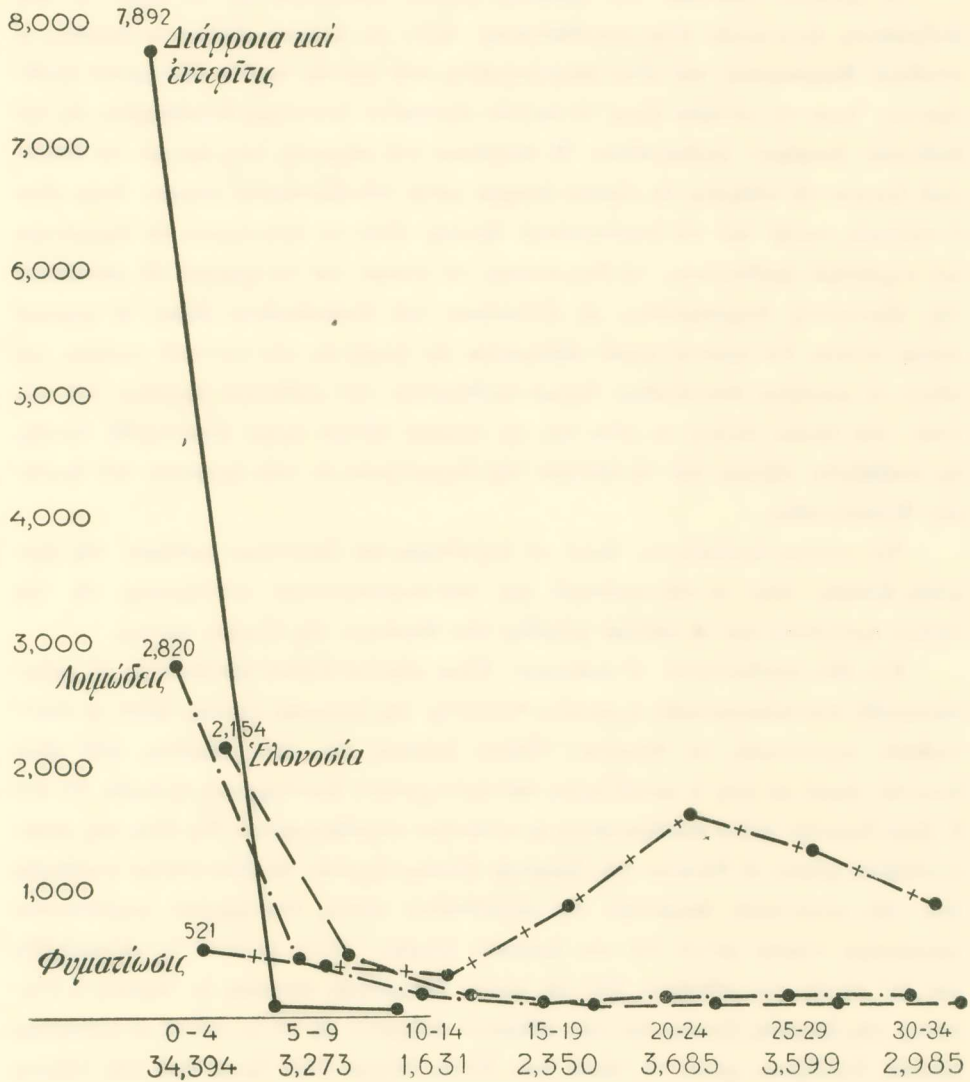
δας τῷ 1935 ἀπέθανον πρὶν φθάσουν ἔτι εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ζωῆς των, μάλιστα δὲ τὰ 34% περίπου ἐκ τούτων ἀπέθανον ἐντὸς τοῦ πρώτου μηνὸς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των!

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.— Θανάτεις καθ' ἡλικίαν καὶ αἰτίαν θανάτου τῷ 1934.

Τὸ μᾶλλον δ' ἀνησυχητικὸν εἶναι, ὅτι ἡ καταστροφή τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἠδὲξήθη κατὰ τὰ τελευταῖα 10 ἔτη. Διότι ἐνῶ ἐπὶ 100 θανόντων κατὰ τὸ 1926 ἡ ἀναλογία

των κάτω του μηνός βρεφών ήτο 4,90, κατὰ τὸ 1935 αὕτη ἀνῆλθεν εἰς 7,23. Ἀνάλογος αὐξήσις παρατηρεῖται καὶ διὰ τὰ κάτω τοῦ ἐνὸς ἔτους θανόντα, ἅτινα ἐνῶ 9,000

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.— Θανόντες καθ' ἡλικίαν καὶ αἰτίαν θανάτου τῷ 1935.

κατὰ τὸ 1926 ἦσαν 16,35 ἐπὶ τοῖς 100, κατὰ τὸ 1935 ηὐξήθησαν εἰς 21,52%.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ἡ αἰτία τῶν μεγάλων καταστροφῶν ἐξ ὧν ἐπιβαρύν-

νεται πολὺ καὶ ἡ γενικὴ στατιστικὴ τῆς θνητότητος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ προσοχὴ πάντων πρέπει νὰ στραφῆ πρωτίστως εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν. Ὁ σύγχρονος οὗτος Ἡρώδης πρέπει νὰ καταπολεμηθῆ διὰ πασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους. Ἄλλως ἡ αὐξουσα θνητότης τῶν βρεφῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ ὁ ρηθεις νεομαλθουσιανισμὸς ἀφ' ἑτέρου οὐδὲν καλὸν κατεργάζονται διὰ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν.

Αἱ μεγάλοι ἀπώλειαι τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ὀφείλονται εἰς τὰ ἐξῆς. Ὁ νέος ἀνθρώπινος ὄργανισμὸς εἶναι εὐπαθέστατος. Διότι ὡς ἔμβρυον εὐρίσκεται διαρκῶς ἐν σταθερᾷ θερμοκρασίᾳ καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ παντὸς σχεδὸν ἐξωτερικοῦ ἐρεθίσματος. Ἄμα τῇ γεννήσει ὅμως τὸ νεογνὸν εὐρίσκεται ἀποτόμως ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων ἐρεθισμάτων. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματός του, ὡς καὶ τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα τὰ τιθέμενα εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὅπως εἶναι ὁ πεπτικὸς σωλὴν καὶ τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα, εἶναι τὰ ὑφιστάμενα τὰ ἰσχυρότερα καὶ συχνότερα ἐρεθίσματα, τὰ θερμοκρασιακὰ, τὰ φυσικὰ καὶ τὰ χημικὰ. Αἱ μεταβολαὶ τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας, αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος, αἱ χημικαὶ οὐσίαι, αἴτινες διὰ πρώτην φορὰν εἰσάγονται ὡς τροφή εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα, καὶ τέλος τὰ μικρόβια, ἀποτελοῦσιν ἰσχυρὰ ἐρεθίσματα τῶν ρηθέντων ὀργάνων τοῦ νεογνοῦ, τοῦ ὁποῦ ἄλλως τε οὔτε καὶ τὰ νευρικὰ κέντρα ἔχουν ἀναπτυχθῆ ἱκανῶς, ὡς ἀπεδείχθη εἰδικῶς διὰ τὸ κέντρον τῆς θερμότητος ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἡμετέρου Φυσιολογείου.

Ἐκ τούτων ἐρμηνεύεται, διατὶ αἱ συχνότεραι καὶ βαρύτεραι παθήσεις τῆς βρεφικῆς ἡλικίας εἶναι αἱ τοῦ πεπτικοῦ καὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλονται καὶ αἱ πολλαὶ χιλιάδες τῶν θανάτων τῆς ἡλικίας ταύτης.

Καὶ ἤδη προβάλλεται τὸ ἐρώτημα: Εἶναι εὐκόλον ἢ εἶναι κἀν δυνατὸν νὰ καταπολεμηθῆ ἀποτελεσματικῶς ἡ μεγάλη θνητότης τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, ὥστε νὰ ἐλαττωθῶσι σημαντικῶς τὰ θύματα; Τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι εὐκόλον, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν, ἀρκεῖ νὰ γίνῃ ἡ κατάλληλος καὶ συστηματικὴ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Τὸ ὅ,τι δ' εἶναι δυνατὸν τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ πλείστων παραδειγμάτων. Εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας οἱ θάνατοι τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἤρχισαν νὰ ἐλαττωῦνται σταθερῶς ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ἤρχισαν λαμβανόμενα γενικώτερα ὑγιεινὰ μέτρα διὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι κατωρθώθη καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν αἰθιοπῶν. Εἰς τὰς πρώην Γερμανικὰς ἀποικίας ἐν Ἀφρικῇ ἡ θνητότης τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἐπὶ τῶν αἰθιοπῶν ἀνῆρχετο εἰς 95 %! καίτοι αἱ αἰθιοπίδες γενικῶς θηλάζουσι μόναι τὰ τέκνα των. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ὅμως ἀπὸ τῆς λήψεως τῶν καταλλήλων ὑγιεινῶν μέτρων ὑπὸ τῶν ἀποικιακῶν ἰατρῶν ἡ θνητότης τῶν βρεφῶν κατῆλθεν εἰς 50 %.

Τὴν θνητότητα τῶν βρεφῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰ

ἔτη 1934 καὶ 1935 δεικνύει ὁ πίναξ 10. Τὰς πρώτας θέσεις μὲ τοὺς ὀλιγωτέρους θανάτους καταλαμβάνουσιν εἰς τὸν πίνακα τοῦτον τὰ κράτη ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐφαρμοσθῆ πολλὰ ὑγιεινὰ μέτρα διὰ τὴν ὅσον οἶόν τε καλλιτέραν διατροφήν

ΠΙΝΑΞ 10

		Θνητότης βρεφῶν κάτω τοῦ ἑνὸς ἔτους ἐπὶ 100 ζώντων.			
	1934	1935			
1. Νορβηγία	3.9	—	14. Αὐστρία	9.2	—
2. Ὀλλανδία	4.3	4.0	15. Ἴταλία	9.9	10.1
3. Σουηδία	4.7	4.7	16. Ἰσπανία	11.3	11.0
4. Ἑλβετία	4.6	4.8	17. Ἑλλάς	11.2	11.3
5. Μεγ. Βρετανία	6.1	6.0	18. Τσεχοσλοβακία	12.8	12.3
6. Ἐλευθέρα Ἴρλανδία	6.3	6.7	19. Λιθουανία	16.6	12.3
7. Φινλανδία	7.3	6.7	20. Πολωνία	14.1	12.7
8. Γερμανία	6.9	6.8	21. Πορτογαλία	14.4	14.9
9. Γαλλία	6.9	6.9	22. Γιουγκοσλαβία	15.0	—
10. Δανία	6.4	7.1	23. Βουλγαρία	13.1	15.3
11. Λεττονία	9.5	7.9	24. Οὐγγαρία	14.8	15.4
12. Βέλγιον	8.6	8.5	25. Ρουμανία	18.2	19.2
13. Ἑσθονία	9.1	8.9			

καὶ προφύλαξιν τῶν βρεφῶν, συμφώνως πρὸς τὰς σημερινὰς γνώσεις τῆς Ἱατρικῆς. Τινὲς μάλιστα ξένοι συγγραφεῖς γράφουσιν, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ πίνακος τούτου δεικνύουσι τὸ μέτρον τοῦ ὕψους τοῦ πολιτισμοῦ λαοῦ τινος¹.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατέχουσιν ἤδη τὴν 17^{ην} θέσιν εἰς τὸν πίνακα τοῦτον τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι δυνατόν καὶ πρέπει νὰ βελτιωθῆ πολὺ ἢ κατάστασις διὰ νὰ σφύζονται πλεῖστα βρέφη ἀπὸ τοῦ θανάτου.

Καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ πάλιν ἡ στατιστικὴ. Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐκ τῶν θανάτων τῶν κάτω τοῦ ἑνὸς ἔτους παιδίων τὰ 34% περίπου ἀποθνήσκουσι πρὶν ἢ συμπληρώσωσι τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ζωῆς των.

Μέγα μέρος τῶν θανάτων τούτων ὀφείλεται εἰς ἀδυναμίας ἐκ γενετῆς, ὡς χαρακτηρίζονται ἐν τῇ Στατιστικῇ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ὅμως οἱ πλεῖστοι ὀφείλονται εἰς παθήσεις τοῦ πεπτικοῦ σωλήνος, ἕνεκα κακῆς διατροφῆς. Εἶναι δὲ κακὴ ἡ διατροφή κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν οὐχὶ τόσοσὺν κατὰ τὸ ποσόν, ὅσον κατὰ τὸ ποιόν τῆς χορηγουμένης τροφῆς. Πολὺ συχνοτέρας, ἀλλὰ καὶ βαρυτέρας βλάβας, ἀληθεῖς καταστροφὰς φέρει τὸ ἐπαρκὲς μὲν εἰς ποσόν, ἀλλὰ κακῆς ποιότητος γάλα, ἔτι δὲ μᾶλλον καὶ πᾶσα ἄλλη δὺσπεπτος καὶ ἀνθυγιεινὴ τροφή, ἢ τὸ ἀνεπαρκὲς μὲν, ἀλλὰ καλῆς ποιότητος καὶ καλῶς διδόμενον γάλα.

¹ ICKERT - WEICKSEL. l. c. σ. 7.

Πολλοὶ δὲ καὶ ποικίλοι εἶναι οἱ ἐκ τῆς διατροφῆς κίνδυνοι τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς τῶν βρεφῶν. Καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι γνωρίζουσι τὰ βλαβερὰ ἀποτελέσματα τῆς τεχνητῆς διατροφῆς τῶν βρεφῶν διὰ γάλακτος ἀκαταλλήλου, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ θηλασμοῦ, ὡσάντις τὸ γάλα εἴτε δὲν εἶναι ἐπαρκές, εἴτε εἶναι κακῆς ποιότητος, ἕνεκα παθολογικῆς καταστάσεως τῆς τροφοῦ γενικῆς, ἢ τοπικῆς συνεπεῖα μαστίτιδος. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ζητεῖται συνήθως ἡ συμβουλή τοῦ ἱατροῦ καὶ λαμβάνονται τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ εἶναι ἄγνωστον εἰς τοὺς πλεῖστους τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων τάξεων, εἶναι αἱ δυσπεψίαι αἱ προκαλούμεναι ἐξ ἀγνοίας στοιχειώδους τινὸς πράγματος καὶ συμβαίνουσαι ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῶν τρεφομένων διὰ τοῦ φυσικοῦ θηλασμοῦ ὑπὸ τῶν ὑγιῶν μητέρων ἢ τροφῶν, ἔστω καὶ ἂν αὐταὶ ἔχουν καλὸν καὶ ἄφθονον γάλα.

Διὰ τὴν ἀναρροφήσιν γάλα τὸ βρέφος κατὰ τὸν θηλασμόν καταπίνει πρῶτον τὸν ἀέρα τοῦ στόματός του καὶ οὕτω σχηματίζεται κενὸν ἐντὸς τῆς στοματικῆς κοιλότητος, εἰς τὴν ὁποίαν τότε ἐκρέει τὸ γάλα ἐκ τοῦ μαστοῦ. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θηλασμοῦ καὶ καθ' ἑκάστην ἐκμύζησιν γίνεται κατὰποσις ἀέρος καὶ γάλακτος ἐναλλάξ. Ἐνεκα δὲ τούτου ὁ στόμαχος μετὰ τὸν θηλασμόν περιέχει καὶ μέγαν ὄγκον ἀέρος, ὅστις παραμένων διατείνει τὰ τοιχώματα τοῦ στομάχου, τόσον μᾶλλον, ὅσον διαστέλλεται θερμαινόμενος. Ἡ ἐκ τοῦ ἀέρος πίεσις ἐνοχλεῖ ὄχι μόνον αὐτὸν τὸν στόμαχον, ἀλλὰ καὶ τὰ παρακείμενα σπλάγχνα, ὥστε τὸ βρέφος εἶναι ἀνήσυχον, κραυγάζει καὶ δὲν δύναται νὰ κοιμηθῇ. Ἡ τροφός, νομίζουσα ὅτι τὸ βρέφος δὲν ἔφαγεν ἀρκετὸν γάλα, τὸ θηλάζει ἐκ νέου μετ' ὀλίγον, ὅτε νέοι ὄγκοι ἀέρος καὶ γάλακτος κατέρχονται εἰς τὸν στόμαχον, πρὸς ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως διὰ τε τῆς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου καὶ τῆς διαταράξεως τῆς ἀρξάμενης ἤδη πέψεως τοῦ προηγουμένως εἰσαχθέντος γάλακτος. Εὐνόητον εἶναι, ὅτι τοιοῦτος θηλασμός, ἐπ' ὀλίγον ἔτι χρόνον ἐξακολουθῶν, ἀρκεῖ νὰ προκαλέσῃ σοβαρὰν δυσπεψίαν τοῦ βρέφους, καίτοι τὸ γάλα εἶναι ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς ἄριστον.

Ἄλλ' αἱ ἐκ τῆς ἀεροφαγίας δυσπεψίαι ἀποφεύγονται ἐντελῶς δι' ἀπλουστάτου τρόπου. Ἐὰν εὐθὺς μετὰ τὸν θηλασμόν τὸ βρέφος κρατηθῇ ὄρθιον ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς τροφοῦ καὶ ἐν ἀνάγκῃ μετακινήθῃ ὀλίγον, ὁ ἐντὸς τοῦ στομάχου ἀήρ ἐξέρχεται ἀθρόος δι' ἐρυγῶν καὶ τὸ βρέφος οὐδεμίαν ἐνόχλησιν αἰσθανόμενον πλέον κοιμᾶται ἤσυχον.

Τοιαῦται στοιχειώδεις γνώσεις, ὡς καὶ ὁ καλὸς καθαρισμὸς τῆς θηλῆς τοῦ μαστοῦ, τὰ κανονικὰ διαστήματα μεταξὺ τῶν θηλασμῶν καὶ ἄλλα τινὰ μέτρα τῆς ὑγιεινῆς τῶν βρεφῶν, διαδιδόμεναι ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον, ἰδίως εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις τῶν πόλεων καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον, θὰ ἐπιφέρωσι πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα καὶ θὰ ἐλαττωθῶσι σημαντικῶς οἱ θάνατοι τῆς βρεφικῆς ἡλικίας.

Μετὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἰδίως τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς τὴν ἐφηβικὴν, διότι ὡς εἶδετε ἐκεῖ ἔχομεν τὰς μεγίστας ἀπωλείας ἐκ τῆς φυματιώσεως.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τὰ ἐξῆς. Διὰ νὰ διατηρῆται καλῶς ὁ ζῶν ὀργανισμός, πρέπει τὸ ποσὸν τῶν ἀφομοιουμένων θρεπτικῶν οὐσιῶν νὰ εἶναι τοῦλάχιστον ἴσον πρὸς τὴν γινομένην φθοράν. Ἀλλὰ καθ' ὠρισμένας περιόδους τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, αἵτινες εἶναι ἡ παιδικὴ καὶ ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν πρὸς τούτοις ἡ κύησις καὶ ὁ θηλασμός, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνηται ἡ θρέψις τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς πολὺ μείζονα βαθμόν, ὥστε ἡ ἀφομοίωσις νὰ ὑπερβαίῃ τὴν φθοράν, κατὰ ποσὸν ἀρκοῦν νὰ καλύψῃ τὰς ἠϋξημένας ἀνάγκας τοῦ σώματος. Εἰς τὰς ρηθείσας περιπτώσεις ὁ ὀργανισμός χρειάζεται ἀφθονώτερον θρεπτικὸν ὕλικὸν διὰ τὰς φυσιολογικὰς του λειτουργίας. Ὁ ἀναπτυσσόμενος ὀργανισμός ἔχει ἀνάγκην τροφῆς σχετικῶς πολὺ μείζονος τῆς τοῦ ἐνηλίκου ἀνθρώπου. Διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι χρειάζεται οἰκοδομικὸν ὕλικὸν πρὸς ἐπαύξησιν τῆς μάζης τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος εἰς τὸ κανονικὸν μέγεθος, ὁ παιδικὸς ὀργανισμός καθ' ἑαυτὸν ἔχει ἐντονωτέραν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης. Ἐπὶ τῶν νεαρῶν ἀτόμων αἱ καύσεις εἶναι πολὺ πλείονες κατὰ μονάδα βάρους. Ὡσαύτως ἀνάγκη ἀφθονωτέρας τροφῆς ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκύων, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν θηλαζουσῶν πρὸς παρασκευὴν ἐπαρκοῦς γάλακτος.

Ἄλλ' ἡ μεγίστη πλειονότης τῶν ἀνθρώπων ἐν Ἑλλάδι καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, καὶ γενικῶς πάντες οἱ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄποροι, δὲν λαμβάνουσι τροφὴν ἐπαρκῆ διὰ νὰ καλύπτῃ τὰς φυσιολογικὰς ἀνάγκας τοῦ ὀργανισμοῦ των. Αἱ λαϊκὰ μᾶζαι παρ' ἡμῖν τρέφονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἄρτου, λαχανικῶν, ὀσπρίων καὶ γεωμήλων, ἐλαίου καὶ ἐλαιῶν, τοματῶν καὶ ὀπωρῶν. Ἐνίοτε προστίθεται εἰς τὸ σιτηρέσιόν των μικρὰ ποσότης τυροῦ, ρεγγῶν, σαρδελῶν, βακαλάου ἢ ἀλλάντων. Ἡ χρῆσις γάλακτος, ὠν, κρέατος καὶ ἰχθύων εἶναι σχετικῶς σπανία, διότι τὰ πολύτιμα ταῦτα σιτία δὲν εἶναι εὐπρόσιτα εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις καὶ θεωροῦνται ὡς πολυτέλεια, ὁ δ' ἐλληνικὸς λαὸς καυχᾶται ὅτι εἶναι λιτοδίαιτος.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνεπαρκοῦς ταύτης διατροφῆς εἶναι ὁ χρόνιος ὑποσιτισμὸς τῶν πλείστων ἀτόμων ἐν Ἑλλάδι. Ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἀνθρώπων τούτων εὐρίσκεται διαρκῶς εἰς ἔλλειμμα θρεπτικῆς ὕλης καὶ ἐνεργείας. Τοιοῦτος δ' ὀργανισμὸς δὲν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τὴν φθειρομένην ὕλην τοῦ σώματός του, οὔτε νὰ ἐκτελῇ καλῶς τὴν ἀπαιτουμένην ἐργασίαν. Εἶναι μηχανῆ εὐθραυστος, ἔχουσα κακὴν ἀπόδοσιν.

Ἐνεκα τούτου οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἰσχνοί, ἀναιμικοὶ καὶ συνθηθέστατα φθισικοί. Ἡ φυματίωσις εἶναι τὸ σχεδὸν ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα πάσης μεγάλης τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξασθενήσεως. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀναπτύσσεται ἡ φυματίωσις πρὸ πάντων ἐπὶ

τῶν ἀτόμων ἐκείνων, ἅτινα ἔχουν μεγάλα ἐλλείμματα ἐκ κακῆς διατροφῆς. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα εἶναι συνηθέστερα καὶ μείζονα καθ' ὅς περιόδους τῆς ζωῆς ὁ ὄργανισμὸς ἔχει ἀνάγκην ἀφθονωτέρου θρεπτικοῦ ὑλικοῦ, δηλαδὴ κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐπὶ τῶν γυναικῶν δὲ πρὸς τούτοις κατὰ τὴν κύησιν καὶ τὸν θηλασμόν, διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν ρηθέντων ἀτόμων πρὸ πάντων ἀναπτύσσεται ἡ φυματίωσις ὑπὸ τὰς ποικίλας μορφάς της. Ἀπόδειξις τούτων εἶναι ἡ ἡλικία καὶ ἡ θρεπτικὴ κατάστασις τῶν ἀτόμων ἐφ' ὧν ἐμφανίζεται ἡ φυματίωσις.

Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν, τὰ περισσότερα θύματα τῆς νόσου ταύτης εὐρίσκονται εἰς τὴν παιδικὴν καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐφηβικὴν. Τοῦτο καταδεικνύει ἡ μεγάλη αὐξήσις τῶν ἐκ φθίσεως θανάτων μεταξὺ τοῦ 20-25 ἔτους, ἐφ' ὧν ἡ νόσος εἶχεν ἤδη ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν θρεπτικὴν κατάστασιν τῶν ἀτόμων, πλεῖσται στατιστικαὶ διαφορῶν χωρῶν ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ φυματίωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διατροφῆς καὶ ὅτι ὅσον χειροτερεῖ αὕτη, τόσον αὐξάνονται οἱ ἐκ φθίσεως θάνατοι. Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον, εἰς ὅσα κράτη ἡ διατροφή τοῦ λαοῦ ἐγένετο ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ κακοὺς ὄρους, εὐρέθη ὅτι ἡ αὐξήσις τῶν ἐκ φθίσεως θανάτων ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐλάττωσιν τῶν διὰ τοῦ σιτηρεσίου παρεχομένων θερμίδων.

Ἐκ στατιστικῆς τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἀπεδείχθη, ὅτι ἐκ τῆς βελτιώσεως τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ, ἐπιτευχθείσης ἀφ' ἐνός μὲν διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ τιμαρίθμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἡμερομισθίων, ἡλαττώθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1890-1907 ἡ μὲν γενικὴ θνητότης κατὰ 38,6%, οἱ δ' ἐκ φθίσεως θάνατοι κατὰ 53,7%. Δι' ἄλλης δ' ἀγγλικῆς στατιστικῆς θανάτων τῶν ἐτῶν 1921-23, ἐπ' ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς 5 διαφοροὺς κοινωνικὰς τάξεις, ἀπὸ τῶν πλουσίων μέχρι τῶν ἀπορωτέρων, ἀπεδείχθη, ὅτι ἐπὶ 100 χιλιάδων πάσης ἡλικίας ἀτόμων ἐξ ἐκάστης τάξεως, ἀπέθανον ἐκ φθίσεως εἰς τὴν ἐξῆς ἀναλογίαν: Ἐκ τῆς 1^{ης} τάξεως 594, ἐκ τῆς 2^{ης} 917, ἐκ τῆς 3^{ης} 1094, ἐκ τῆς 4^{ης} 1067 καὶ ἐκ τῆς 5^{ης}, δηλαδὴ τῶν μᾶλλον ἀπόρων, 1548¹.

Εἰς τελευταίαν μελέτην του περὶ τοῦ ἀντιφυματικοῦ ἀγῶνος ὁ εἰδικὸς ἰατρός Ν. Οἰκονομόπουλος γράφει, ὅτι «ἡ ἀνεπαρκὴς διατροφή τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ, εἴτε συνεπείᾳ μακρᾶς συνηθείας, εἴτε ἐξ οἰκονομίας, εἴτε ἐξ ἀγνοίας παρὰ τοῖς εὐπόροις, καὶ δὴ ὁ ἔντονος ὑποσιτισμὸς, ὁ ἀναγκαστικὸς τοιοῦτος εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, ἔχει συμβάλει κατὰ πολὺ ἵνα ἔχωμεν ἐν τῇ χώρᾳ μας τὴν ὑπὸ τοιοῦτον ἔντονον βαθμὸν παρουσιαζομένην νοσηρότητα ἐκ φυματίωσεως»². Ἄλλὰ τὴν ἐξάρτησιν τῆς φυματίωσεως ἐκ τῆς διατροφῆς συνάγομεν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πολλοὶ τῶν ἀρρώστων τούτων ἴωνται ἐκ τῆς νόσου αὐτομάτως, ἄνευ εἰδικῆς τιнос θεραπείας καὶ μόνον ἀφοῦ τρα-

¹ ICKERT-WEICHSEL. 1. c., σ. 111.

² Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ.—Ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἀντιφυματικοῦ ἀγῶνος. Ἀθήναι 1936.

φῶσι καλῶς ἐπί τινα χρόνον. Ὡς παράδειγμα σᾶς ἀναφέρω τὸ νοσοκομεῖον-σανατόριον «Σωτηρία», ἧς εἶναι γνωστὴ ἡ μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους ὑπάρξασα θλιβερὰ κατὰστασις, ὡς πρὸς τὴν νοσηλείαν τῶν ἀρρώστων, ὧν πολλοὶ δὲν εἶχον οὔτε κλίνην, τινὲς δὲ οὐδὲ καὶ στέγην. Παρὰ ταῦτα ὁμῶς ἤρκει ἡ ἐπὶ τινὰς μῆνας καλὴ διατροφή, ὥστε οὐχὶ μικρὸς ἀριθμὸς ἀρρώστων νὰ ἴᾳται. Οὕτως ἐντὸς τῶν 9 μηνῶν τοῦ 1937 ἐξῆλθον τῆς Σωτηρίας 375 κλινικῶς ἰαθέντες καὶ 234 σημαντικῶς βελτιωθέντες φυματικοί, διαμείναντες ἐν τῷ νοσοκομείῳ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα 1-2 ἐτῶν.

Τὸ μᾶλλον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον, προληπτικὸν καὶ θεραπευτικὸν τῆς φυματιώσεως, εἶναι ἡ καλὴ καὶ ἀφθονος τροφή, αἵρουσα αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν τῆς νόσου, τὴν ἐξασθένεισιν τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἐξετάζοντες ἤδη τὸ ζήτημα τῶν ἐκ φυματιώσεως θανάτων ἐν Ἑλλάδι, σχετικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, εὐρίσκομεν ἐκ τῆς στατιστικῆς, ὅτι ἐξ 22 κρατῶν ἡ Ἑλλὰς εἶχε κατὰ τὸ 1931 τὴν 6^η χειροτέραν θέσιν μὲ 16,2 θανάτους ἐκ φυματιώσεως πάσης μορφῆς ἐπὶ 10 χιλιάδων κατοίκων. Τὸ παρήγορον εἶναι, ὅτι κατὰ τὸ 1934 ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἐβελτιώθη, διότι ἡ ἀναλογία τῶν θανάτων τούτων κατῆλθεν εἰς 14,5.

Νομίζω ὁμῶς, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι κατώτεροι τῶν πραγματικῶν. Διότι εἰς τινὰς μὲν περιπτώσεις δὲν γίνεται ὀρθὴ διάγνωσις ὑπαρχούσης φυματιώσεως, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη (σ. 455), εἰς ἄλλας δ' ἡ νόσος ἀποκρύπτεται ἐκ προθέσεως διὰ λόγους κοινωνικοῦς. Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν ὡς μέσον ὄρον περίπου τὸν ἀριθμὸν τῶν 10 χιλιάδων θανάτων κατ' ἔτος ἐκ φυματιώσεως, οἱ ὑπάρχοντες ἐν Ἑλλάδι φθισικοὶ μὲ ἀνοιχτὴν φυματίωσιν πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσιν εἰς 35 χιλιάδας, συμφώνως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τοῦ Bræuning, καθ' ὃν εἰς ἕκαστον θάνατον ἐκ φθίσεως ἀναλογοῦσι 3¹/₂ πάσχοντες ἐξ ἀνοιχτῆς φυματιώσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κατανοεῖται, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὸ ζήτημα τῆς διατροφῆς τῶν ἐργατικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν ἐν γένει τάξεων ἐν Ἑλλάδι, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον ἡ τροφή τούτων εἶναι ἀνεπαρκῆς ὄχι μόνον ποσοτικῶς, ἀλλὰ καὶ ποιτικῶς, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ λευκώματα, ὅπως ἐτονίσθη πρό τινας καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἀκαδημίᾳ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Γεωργ. Ἰωακείμογλου, ἐπὶ τῇ βάσει σχετικῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ καὶ τῶν συνεργατῶν του.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ καλὴ διατροφή τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι δυνατὴ μόνον, ἐὰν γίνηται πρόσληψις πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπαρκοῦς ποσότητος λευκωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι δομικὴ ὕλη ἀπαραίτητος εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ἰστῶν τοῦ σώματος καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀντικατασταθῶσι παρ' οὐδενὸς ἄλλου εἴδους θρεπτικῶν οὐσιῶν.

Διὰ τοῦτο πρὸς κανονικὴν διατροφήν τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἰσάγωνται καθ'

ἐκάστην ὠρισμέναι ποσότητες λευκωμάτων καὶ μάλιστα διαφόρων εἰδῶν καὶ τῶν ὁποίων μέρος τοῦλάχιστον πρέπει νὰ εἶναι ζωϊκῆς προελεύσεως, διότι τὰ ζωϊκὰ λευκώματα ὁμοιάζουσι περισσότερο πρὸς τὰ λευκώματα τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ. Τὸ δὲ πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας ἀπαιτούμενον ἐλάχιστον ποσὸν τῶν λευκωμάτων, καλούμενον *θυμεινὸν ἐλάχιστον λεύκωμα*, ὑπολογίζεται, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι οὐχὶ ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς γραμμαρίου δι' ἕκαστον χιλιόγραμμον βάρους σώματος καθ' ἡμέραν ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων. Ἐπὶ δὲ τῶν παιδίων, τῶν ἐφήβων, τῶν ἐγκύων καὶ τῶν θηλαζουσῶν πρέπει νὰ εἰσάγῃται καθ' ἐκάστην πολὺ περισσότερο λεύκωμα, διπλάσιον ἢ τριπλάσιον, δι' οὗς λόγους ἐλέχθη ἀνωτέρω.

Ἄλλὰ τὸ σιτηρέσιον, δι' οὗ τρέφονται αἱ λαϊκαὶ μᾶζαι ἐν Ἑλλάδι, δὲν περιέχει τὰ ἀναγκαῖα λευκώματα, οὔτε κατὰ ποσόν, οὔτε κατὰ ποιόν. Διότι τὰ τρόφιμα, ἐξ ὧν ὁ λαὸς λαμβάνει λευκώματα, εἶναι κυρίως ὁ ἄρτος καὶ τὰ ὄσπρια, σπανίως δὲ γίνεται πρόσληψις καὶ ζωϊκῶν λευκωμάτων καὶ τούτων εἰς ποσότητα μικράν. Τούτου ἕνεκα πρέπει πρωτίστως νὰ εὑρεθῇ τρόπος πῶς νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ προστεθῇ εἰς τὸ σιτηρέσιον τοῦ λαοῦ ἡ ἀναγκαῖα ποσότης λευκωμάτων διὰ τῆς χρήσεως καὶ ζωϊκῶν λευκωματούχων σιτίων, ὡς εἶναι τὰ ὠά, τὸ γάλα καὶ τὰ προϊόντα του ἰδίως δὲ ὁ τυρός, τὸ κρέας καὶ οἱ ἰχθυῖες.

Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη, ὅπως ὁ λαὸς *διδαχθῇ* πῶς νὰ τρέφεται καλύτερον καὶ ὑγιέστερον καὶ νὰ πεισθῇ, ὅτι τὸ νὰ τρώγῃ τις τακτικῶς καὶ συχνὰ τοιαῦτα ζωϊκὰ τρόφιμα δὲν εἶναι πολυτέλεια, ἀλλὰ μεγάλη φυσιολογικὴ ἀνάγκη.

Ἄτυχῶς ἀπὸ τίνος χρόνου ἤρξατο γινομένη δημοσίᾳ ἀντίθετος διδασκαλία εἰς τὸν λαὸν καὶ συνιστᾶται εἰς αὐτὸν ν' ἀποφεύγῃ τὰ κρέατα καὶ νὰ τρώγῃ χόρτα καὶ φρούτα κατὰ προτίμησιν ὠμά, διὰ τὸν φόβον τῆς οὐρικῆς ἀρθρίτιδος καὶ τῶν ἀβιταμινώσεων. Βεβαίως δι' ἄλλα κλίματα καὶ δὴ τὰ βορειότερα, ἔνθα σπανίζουσι ἢ καὶ λείπουσι ἐντελῶς τὰ νωπὰ φυτικὰ σιτία, ἤτοι τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ φρούτα, καὶ οἱ ἄνθρωποι τρέφονται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν διὰ κρεάτων, αἱ τοιαῦται συστάσεις εἶναι ὠφέλιμοι. Ἄλλὰ διὰ τὴν ἡλιόλουστον Ἑλλάδα, ἔνθα τὰ φυτικὰ σιτία εἶναι ἀφθονώτατα καὶ εὐθηνότατα καὶ ἀποτελοῦσι τὸ κύριον συστατικὸν τῆς τροφῆς τῶν κατοίκων, αἱ τοιαῦται συμβουλαὶ ὄχι μόνον εἶναι περιτταί, ἀλλ' ἀποβαίνουσι ἐπικίνδυναι, φέρουσαι πολὺ κακὰ ἀποτελέσματα.

Ἄρκεῖ τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον τῆς ἐλονοσίας, ἣτις πλὴν τῶν ἀμέσων θανάτων τοὺς ὁποίους προκαλεῖ, δι' οὗς ἀτυχῶς ἡ Ἑλλάς ἔχει τὰ πρωτεῖα ἐν Εὐρώπῃ, φέρει καὶ βαρείας ἀναιμίας καὶ γενικὰς ἐξασθενήσεις τοῦ ὄργανισμοῦ ἀποληγούσας τάχιστα εἰς τὴν φθίσιν. Ἄρκεῖ ὁ ἐκ πτωχείας ἢ ἐξ ἀμαθείας χρόνιος ὑποσιτισμὸς τῶν μεγάλων μαζῶν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν πρέπει νὰ χειροτερεύσῃ ἡ κατάστασις διὰ τῆς προσθήκης καὶ ἄλλου ἀριθμοῦ ἐκουσίως ὑποσιτιζομένων ἀνθρώπων. Διότι ἡ κατὰ τοῦ κρέα-

τος έκστρατεία και αἱ ὑπερβολαὶ περὶ τοῦ κινδύνου τῶν ἀβιταμινώσεων ἐδημιούργησαν πᾶνικόν, ὥστε ἤδη νηστεύουσιν ὄχι μόνον οἱ πτωχοὶ κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ και πολλοὶ εὐποροὶ, ὑποσιτιζόμενοι και τρεφόμενοι μὲ φυτικὰς μόνον οὐσίας, πολλάκις μάλιστα μὲ ὠμὰ λαχανικά, διότι φοβοῦνται μὴ τυχὸν ἀσθενήσωσιν ἐξ ἐλλείψεως βιταμινῶν. Εἶναι δὲ και τινες ἀποφεύγοντες και αὐτὸ τὸ μαγειρικὸν ἄλας, διότι και τοῦτο ἐχαρκτηρίσθη ὡς βλαβερόν! Πρὸς τούτοις ὑπάρχει και οὐχὶ ἀσήμαντος μερὶς μωρῶν ἀτόμων, ἰδίως νεαρῶν γυναικῶν, ἐκουσίως ὑποσιτιζόμενων πρὸς ἀπόκτησιν δῆθεν εὐγραμμίας.

Εὐνόητον εἶναι, ὅτι ἡ τοιαύτη φυτοφαγία και ὠμοφαγία προκαλεῖ πολλάκις γαστρεντερικὰς διαταραχὰς, ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐχόντων εὐπαθῆ τὸν πεπτικὸν σωλῆνα.

Ἐκ πάντων τούτων ἐρμηνεύεται τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐκ φυματιώσεως και ἐκ δυσπεψιῶν πασχόντων ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ὅσοι ὅμως ἐκ τῶν ὑποσιτιζόμενων δὲν πάσχουσιν ἐκδήλως ἐκ φυματιώσεως, εὐρίσκονται εἰς ἀδυναμίαν τοιαύτην, ὥστε δὲν δύνανται ν' ἀποδίδωσι μεγάλην ἐργασίαν. Ἡ ἐξασθένησις δὲ τοῦ σώματος ἐπιφέρει και τὴν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὅπερ εἶναι πολὺ εὐπαθές. Πολλὰ νευρικὰ και ψυχικὰ νοσήματα ἀναπτύσσονται ἐπὶ τοιούτων ἀτόμων. Ἀλλὰ και ἐὰν δὲν ἀναφανῆ σαφῶς τοιαύτη τις πάθησις, ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων τούτων δὲν εἶναι ἐντελῶς φυσιολογικὴ και εὐκόλως διαταράσσεται δι' ἰσχυρῶν ἐρεθισμάτων.

Ὅ,τι δ' ἐν Ἑλλάδι ὁ κίνδυνος τῆς ζωῆς προέρχεται κατ' ἐξοχὴν ἐκ κακῆς διατροφῆς και τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, ἐλάχιστος δὲ και σχεδὸν ἀνύπαρκτος εἶναι ὁ ἐξ ὑπερσιτισμοῦ και τῆς καταχρήσεως κρεάτων, ὡς και ὁ ἐξ ἐλλείψεως βιταμινῶν, ἀποδεικνύεται καταφανέστατα ἐκ τοῦ στατιστικοῦ πίνακος 6 (σ. 456) περὶ τῶν θανάτων κατὰ νόσους ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ ἔτη 1934 και 1935. Οὕτως, ἐνῶ ἐκ φυματιώσεως, διαρροίας και ἐντερίτιδος, ἐλονοσίας, λοιμοδῶν νοσημάτων, τυφοειδοῦς και παρατύφου ἀπέθανον 26,573 ἄτομα κατὰ τὸ 1934 και 23,914 κατὰ τὸ 1935, ἐκ τῶν νόσων τῶν θεωρουμένων ὡς ἀποτέλεσμα κρεοφαγίας και πολυφαγίας, ὡς ἐκ χρονίων ρευματισμῶν και ἀρθρίτιδος, οἱ θανόντες ἦσαν μόνον ἀνὰ 93 κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη και οἱ ἐκ σακχαρώδους διαβήτου ἦσαν 289 και 315, οἱ δὲ ἐξ ἀβιταμινώσεων 59 και 54. Κατὰ δὲ τὸ 1936 οἱ ἐκ χρονίων ρευματισμῶν και ἀρθρίτιδος ἦσαν 90, οἱ ἐκ σακχαρώδους διαβήτου 309 και οἱ ἐξ ἀβιταμινώσεων 66.

Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται σαφῶς, ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς πρέπει νὰ παύσῃ νὰ εἶναι λιτοδίαιτος, ἐὰν θέλῃ νὰ εἶναι ὑγιῆς και νὰ ζήσῃ. Ἐκαστος πρέπει νὰ τρέφῃται ἐπαρκῶς, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του και τῆς ἐργασίας τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖ, φροντίζων νὰ μὴ λείπῃ ἐκ τῆς τροφῆς του τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν τῶν λευκοματίων.

Και διὰ μὲν τοὺς κατοίκους τῶν μικρῶν πόλεων, τῶν χωριῶν και τῆς ὑπαίθρου ἐν γένει, τὸ ζήτημα τοῦτο δύνανται νὰ λυθῇ σχετικῶς εὐκολώτερον. Ὀλίγαι ὄρνιθες,

μία ἢ δύο αἶγες ἢ πρόβατα, δύνανται νὰ παρέχωσιν εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν τὰ ὠὰ καὶ τὸ γάλα πρὸς ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν συμπλήρωσιν τῆς λοιπῆς συνήθους τροφῆς τῆς. Ἡ συντήρησις ἐλαχίστων τινῶν οἰκιακῶν ζώων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν εἶναι δύσκολος, οὔτε πολὺ δαπανηρὰ διὰ τοὺς ρηθέντας κατοίκους. Πρέπει ὅμως προηγουμένως νὰ διδαχθῆ καὶ νὰ πεισθῆ ὁ λαός, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ τρώγῃ τακτικὰ καὶ τοιαῦτα τρόφιμα.

Πολὺ δυσχερεστέρα εἶναι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου διὰ τὰς λαϊκὰς τάξεις τῶν πόλεων, ἔνθα τὰ ζωϊκὰ τρόφιμα εἶναι ὀλιγώτερα καὶ ἀκριβώτερα. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ληφθῶσιν εἰδικὰ διοικητικὰ, νομοθετικὰ καὶ οἰκονομολογικὰ μέτρα, δι' ὧν ἡ ἀγοραία τιμὴ τινῶν τοῦλάχιστον ζωϊκῶν τροφίμων, ὅπως τῶν ὠῶν, τοῦ γάλακτος καὶ τῶν κοινοτέρων εἰδῶν τοῦ τυροῦ (φέτας, κασσερίου καὶ ἄλλων σκληρῶν τυρῶν), ὡς καὶ τῶν εὐθηνότερων εἰδῶν τῶν κρεάτων καὶ τῶν ἰχθύων, νωπῶν ἢ ἀλιπάστων, ἐλαττωθῆ κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τιμὰς ἐπιτρεπούσας τὴν συχνοτέραν χρῆσιν τῶν τροφίμων τούτων ὑπὸ τῶν ἀπορωτέρων τάξεων.

Εἰδικώτερον δ' ἡ κυβερνητικὴ πρόνοια θὰ ἔπρεπε νὰ στραφῆ πρὸς αὐξήσιν τῆς καταναλώσεως, διὰ μεγάλῃς ἐλαττώσεως τῶν τιμῶν των, ὠρισμένων λευκωματούχων τροφίμων, ἅτινα καὶ εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν λαὸν καὶ δύνανται εὐκόλως νὰ μεταφέρωνται καὶ συντηρῶνται. Τοιαῦτα δ' εἶναι π.χ. οἱ κοινοὶ σκληροὶ τυροί, ὁ βακαλάος καὶ αἱ ῥέγγαι. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ κρέας προσφορώτερον θεωρῶ τὸ ἐξῆς μέτρον. Πάντων τῶν σφαζομένων ζώων τὰ σπλάγχνα καὶ τὰ ἀκροκόλια νὰ πωλῶνται χωριστὰ καὶ εἰς τιμὰς πολὺν χαμηλάς, ὥστε νὰ γίνωσι προσιτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς. Διὰ δὲ τὴν ἐκ τούτων ζημίαν τῶν κρεοπωλῶν, νὰ ἐπιβαρυνθῆ ἀναλόγως ἡ τιμὴ τῶν κρεάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐλκεκτοτέρων εἰδῶν, τῶν καταναλισκομένων ὑπὸ τῶν εὐπόρων. Ἄλλως τε ἡ χρῆσις τῶν ἐντοσθίων εἶναι βλαβερὰ διὰ τοὺς ὑπερσιτιζομένους καὶ ἰδίως τοὺς ἀρθριτικούς.

Διὰ τοιούτων μέτρων ἡ Κυβέρνησις θὰ συμπληρώσῃ τὸ ἐκτελούμενον ἤδη ὑπ' αὐτῆς γιγαντιαῖον ἔργον τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως καὶ τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν πασῶν τῶν ἐργαζομένων τάξεων, τῶν ἀγροτῶν, τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων ἐν γένει.

Ἐὰν εἰς τὴν συντελουμένην ἤδη μεγάλην ἐργασίαν πρὸς παροχὴν ὑγιεινῆς τροφῆς εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀτόμων, διὰ τῶν αὐξανομένων καὶ βελτιουμένων λαϊκῶν συσσιτίων εἰς περισσοτέρας πόλεις, ὡς καὶ διὰ τῶν σχολικῶν τοιούτων πρὸς παροχὴν καλῆς μεσημβρινῆς τροφῆς εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους, προστεθῶσι καὶ τὰ κατάλληλα μέτρα τῆς καλλιτερέψεως τῆς διατροφῆς τῶν μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν γενικῶς, τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι πολὺ εὐχάριστα καὶ αἱ ἀνάλογοι μεταβολαὶ τῆς νοσηρότητος καὶ τῆς θνητότητος τῆς χώρας θὰ φανῶσιν σαφῶς εἰς τὰς στατιστικὰς τῶν προσεχῶν ἐτῶν.

Τελευταίων, παρακαλῶ τὸν κ. Ἀλέξ. Κοριζῆν, ὅστις ὡς ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας κατώρθωσε διὰ ριζικωτάτων μέτρων νὰ διαθέτῃ πολλὰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων ὑπὲρ τῶν ἀπόρων καὶ τῶν ἀσθενῶν, ν' ἀναλάβῃ μετὰ τῶν ἀρμοδίων συναδέλφων τοῦ Ὑπουργῶν συστηματικώτερον τὸν ἀγῶνα τῆς βελτιώσεως τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ. Ἐὰν ὁ Ὑπουργὸς τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας παράσχῃ τὴν πᾶσαν συνδρομὴν τοῦ διὰ τὴν καλλιτέραν θρέψιν τοῦ λαοῦ, θὰ προσφέρῃ μεγάλην ὑπηρεσίαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ὑπουργὸν τῆς Ὑγιεινῆς, ὅστις θὰ δυνηθῆ τότε νὰ ἔχῃ μεγάλας οἰκονομίας ἐκ τῆς νοσηλείας τῶν ἀρρώστων. Ὅ,τι δώσῃ διὰ τῆς μιᾶς χειρός, θὰ τὸ λάβῃ πολλαπλάσιον διὰ τῆς ἄλλης. Ὅσον περισσότεροι εἶναι οἱ ὑγιεῖς, τόσον ὀλιγώτεροι γίνονται οἱ νοσοῦντες. Διὰ τῆς βελτιώσεως δὲ τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρύτερον κύκλον, θὰ σωθῶσιν ἐκ τοῦ θανάτου πολὺ περισσότερα ἄτομα τῶν ὄσων σώζονται νῦν εἰς τὰ νοσοκομεῖα.

RÉSUMÉ

Selon la statistique du Ministère de l'Économie Nationale, la mortalité en Grèce, pendant les années 1934 et 1935, était environ de 15 sur mille habitants. Les nombreux décès sont excédés par la fécondité du peuple en Grèce et celle-ci tient une des premières places en Europe avec 31,2⁰/₀₀ de naissances en 1934, qui diminuèrent à 28,3 en 1935; cette baisse provenant exclusivement de la diminution des naissances des habitants des villes.

La grande mortalité se remarque surtout dans la première enfance. Les 34 % des décès en 1935 étaient ceux d'enfants n'ayant pas atteint la 5me année.

Le paludisme et les maladies infectieuses occasionnent aussi beaucoup de pertes, mais la tuberculose surtout fait des ravages avec 9-10 mille décès par an.

Pour diminuer la mortalité, il faut surtout améliorer l'alimentation du peuple, la plus grande partie des habitants de la campagne, ainsi que des classes ouvrières en général, se nourrissant incomplètement et ayant un déficit d'albuminoïdes.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΗ ΜΕΛΟΥΣ

ΧΗΜΕΙΑ.— **Herstellung kolloid-löslicher Silberverbindungen,*** von

A. Andrikides. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ κ. Α. Χ. Βουρνάζου.

Gewisse Schwermetalle, vor allem Silber, Zink, Quecksilber, Wismut, etc. vermögen auf Grund ihrer antiseptischen Eigenschaften, geeignet präpariert, teils als Salze, teils in kolloidalen Lösungen auf Mikroorganismen angewandt eine besondere Vernichtungstätigkeit zu entfalten, welche

* Α. ΑΝΔΡΙΚΙΔΟΥ.—Παρασκευὴ διαλυτῶν κολλοειδῶν ἀλάτων τοῦ ἀργύρου.